# Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny do wiedzy o społeczeństwie „Dziś i jutro” dla klasy 8 szkoły podstawowej

Wymagania na oceny uwzględniają zapisy podstawy programowej z 2017 r. oraz zmiany z 2024 r., wynikające z uszczuplonej podstawy programowej. Szarym kolorem oznaczono treści, o których realizacji decyduje nauczyciel.

| Temat | Wymagania na poszczególne oceny | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | **Dopuszczająca**<br>**Uczeń:** | **Dostateczna**<br>**Uczeń:** | **Dobra**<br>**Uczeń:** | **Bardzo dobra**<br>**Uczeń:** | **Celująca**<br>**Uczeń:** |
| **I. ŻYCIE SPOŁECZNE** | | | | | |
| **1. Człowiek w społeczeństwie** | - wyjaśnia, czym jest społeczeństwo,<br>- podaje przykłady potrzeb człowieka,<br>- przytacza przykłady ról społecznych,<br>- wymienia osoby, podmioty oraz instytucje, które mają wpływ na rozwój młodego człowieka i zaspokajanie jego potrzeb,<br>- podaje przykłady norm społecznych,<br>- przytacza przykłady pozytywnych i negatywnych wzorców zachowań funkcjonujących | - podaje przykłady potrzeb człowieka z podziałem na kategorie (bezpieczeństwa, przynależności, uznania, samorealizacji i duchowych),<br>- wskazuje różnice między potrzebami naturalnymi a społecznymi,<br>- wymienia podstawowe społeczne oczekiwania wynikające z pełnienia roli dziecka i ucznia,<br>- wylicza przykłady oddziaływania rodziny, szkoły i rówieśników na | - uzasadnia, że człowiek jest istotą społeczną,<br>- wyjaśnia, na czym polega proces socjalizacji,<br>- określa, jaką rolę w procesie socjalizacji odgrywa rodzina,<br>- wymienia kategorie norm społecznych,<br>- określa, które spośród podanych zachowań są oceniane z zastosowaniem norm prawnych i uzasadnia swój wybór,<br>- wskazuje zależności pomiędzy zdrowiem psychicznym a funkcjonowaniem | - wskazuje zależności pomiędzy procesem zaspokajania potrzeb a rozwojem człowieka,<br>- tłumaczy, czym jest osobowość, i jakie ma związki z socjalizacją,<br>- porównuje społeczne oczekiwania dotyczące pełnienia roli dziecka i rodzica oraz ucznia i nauczyciela,<br>- podaje przykłady konfliktu ról społecznych,<br>- wskazuje przyczyny i skutki nieprzestrzegania przez jednostkę norm społecznych, | - omawia zależności między zaspokojeniem potrzeb i wywiązywaniem się z ról społecznych a samorealizacją i samooceną jednostki,<br>- podaje konsekwencje braku zaspokojenia poszczególnych potrzeb człowieka,<br>- przytacza przykłady konfliktu ról społecznych, wskazuje przyczyny, konsekwencje, sposoby rozwiązania problemu,<br>- przedstawia problem przestrzegania norm społecznych w swoim środowisku (ocena |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | w swoim środowisku rówieśniczym,<br>- wyjaśnia, czym są zdrowie psychiczne i depresja. | postawy i zachowania jednostki,<br>- przedstawia czynniki mające wpływ na samoocenę człowieka,<br>- podaje przykłady norm społecznych obowiązujących w wybranych społecznościach, np. w rodzinie, szkole,<br>- wymienia zdrowe nawyki służące utrzymaniu higieny psychicznej,<br>- wymienia czynniki, które mogą wywołać kryzys psychiczny. | jednostki w społeczeństwie. | - aktywnie uczestniczy w dyskusji na temat teorii Abrahama Maslowa,<br>- aktywnie uczestniczy w dyskusji na temat kondycji psychicznej młodych ludzi w Polsce. | zjawiska, przyczyny i konsekwencje). |
| **2.**<br>**Grupy społeczne** | - podaje rodzaje grup społecznych,<br>- wymienia grupy społeczne, do których należy,<br>- przytacza przykłady korzyści wynikających z bycia w grupie,<br>- wymienia typowe konflikty występujące w szkole i grupie rówieśniczej,<br>- określa, jakie zachowania prowadzą do sporów, | - wyjaśnia, czym jest grupa społeczna, i wymienia jej cechy,<br>- wylicza główne zasady współpracy w grupie,<br>- podaje przykłady postaw jednostek wobec konfliktu,<br>- wskazuje dobre i złe strony poszczególnych postaw wobec konfliktu,<br>- proponuje sposoby rozwiązywania konfliktów w grupie | - omawia podział grup społecznych,<br>- omawia różne sposoby rozwiązywania konfliktów: rozmowę, negocjacje, mediacje i arbitraż, wskazuje ich dobre i złe strony,<br>- wymienia warunki prowadzenia skutecznych negocjacji. | - wskazuje wady i zalety różnych metod podejmowania decyzji w grupie,<br>- określa, które metody są najwłaściwsze dla zespołowego wykonania określonych zadań,<br>- podaje przykłady sytuacji konfliktowych z codziennego życia, proponuje metody rozwiązania sporu | - charakteryzuje strategie przyjmowane w czasie konfliktu,<br>- porównuje konsekwencje przyjęcia określonych postaw wobec sytuacji konfliktowej dla jednostki i społeczeństwa,<br>- przygotowuje poradnik unikania konfliktów i ich skutecznego rozwiązywania, |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | - wymienia podstawowe sposoby rozwiązywania konfliktów w grupie rówieśniczej i w szkole,<br>- podaje przykłady autorytetów. | rówieśniczej, szkole i społeczeństwie,<br>- porównuje grupę nieformalną, koleżeńską z grupą zadaniową,<br>- wskazuje różnicę między idolem a autorytetem,<br>- uczestniczy w przygotowaniu projektu dotyczącego uczuć, jakie towarzyszą ludziom podczas konfliktu. | | w każdej z nich i uzasadnia swój wybór,<br>- przytacza przykłady autorytetów, określa, co odróżnia te osoby od idoli, i uzasadnia swoje zdanie,<br>- redaguje w punktach przebieg negocjacji w przypadku zaczerpniętym ze swojego codziennego życia. | - przyjmuje rolę lidera w prowadzeniu projektu dotyczącego uczuć, jakie towarzyszą ludziom podczas konfliktu. |
| **3.**<br>**Komunikacja i autoprezentacja** | - tłumaczy, czym są dyskusja i debata,<br>- podaje przykłady sytuacji, w których młody człowiek powinien zachować się asertywnie,<br>- gromadzi argumenty o szkodliwości używek. | - przytacza przykłady zachowań asertywnych,<br>- określa różnice między asertywnością a agresją. | - podaje reguły obowiązujące uczestników dyskusji i debaty,<br>- przedstawia warunki asertywności,<br>- buduje asertywną wypowiedź na temat szkodliwości używek. | - tłumaczy, czym jest asertywność i jakie ma znaczenie dla funkcjonowania jednostki w społeczeństwie. | - dokonuje samooceny pod kątem asertywności. |
| **4.**<br>**Życie rodzinne** | - tłumaczy, czym jest rodzina,<br>- wylicza podstawowe wartości kształtujące życie rodzinne,<br>- opowiada o roli rodziców, dzieci i osób starszych w rodzinie, | - wymienia cechy rodziny jako grupy społecznej,<br>- podaje funkcje rodziny i przykłady ich realizacji,<br>- wskazuje czynniki sprzyjające | - przedstawia argumenty na poparcie twierdzenia, że rodzina jest podstawową grupą społeczną,<br>- omawia najważniejsze funkcje rodziny,<br>- wylicza typy rodziny, | - porównuje cechy różnych typów rodzin,<br>- wskazuje przykłady realizacji poszczególnych funkcji rodziny,<br>- rozpoznaje przypadki nieprawidłowego | - omawia funkcjonowanie współczesnej rodziny,<br>- przeprowadza ankietę dotyczącą wartości ważnych w jego rodzinie i prezentuje jej wyniki, |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | - przedstawia wartości ważne dla jego rodziny. | zacieśnianiu więzi rodzinnych,<br>- wylicza główne prawa i obowiązki dzieci w rodzinie,<br>- podaje podstawowe problemy zagrażające prawidłowemu funkcjonowaniu współczesnych rodzin,<br>- uczestniczy w przygotowaniu projektu dotyczącego tego, jak w przeszłości obchodzono święta narodowe i religijne. | - tłumaczy, czym jest władza rodzicielska,<br>- omawia prawa i obowiązki dzieci w rodzinie,<br>- podaje nazwy instytucji wspierających rodziny. | realizowania przez rodzinę swoich funkcji,<br>- wyjaśnia znaczenie szczęścia rodzinnego i jego wpływ na człowieka,<br>- wskazuje zależności między systemem wartości a zasadami funkcjonowania rodziny. | - wyjaśnia, jak na poszczególnych etapach życia jednostki, zmienia się rola rodziny w procesie socjalizacji,<br>- charakteryzuje przyczyny problemów współczesnych rodzin i omawia ich skutki dla ich członków oraz dla społeczeństwa,<br>- przyjmuje rolę lidera w prowadzeniu projektu dotyczącego tego, jak w przeszłości obchodzono święta narodowe i religijne. |
| **5.**<br>**Edukacja i praca** | - wylicza podstawowe funkcje szkoły,<br>- podaje podstawowe prawa i obowiązki ucznia,<br>- określa, kto tworzy samorząd uczniowski,<br>- znajduje potrzebne informacje w statucie swojej szkoły,<br>- rozpoznaje przypadki naruszania praw ucznia,<br>- wskazuje osoby, u których może szukać | - wymienia działania, za pomocą których szkoła realizuje poszczególne funkcje,<br>- przytacza przykłady działań samorządu uczniowskiego,<br>- podaje formy organizacji życia społeczności szkolnej,<br>- wyjaśnia, jak należy reagować w sytuacji naruszenia praw ucznia lub pracownika szkoły. | - omawia prawa i obowiązki ucznia,<br>- charakteryzuje poszczególne instytucje życia szkolnego (organizacja, zadania, formy działania),<br>- na podstawie *Konstytucji RP* i statutu swojej szkoły wyjaśnia, jak należy reagować w przypadkach naruszania praw uczniów lub pracowników szkoły. | - wyjaśnia sposób funkcjonowania samorządu uczniowskiego. | - wypowiada się na temat najczęściej i najrzadziej wykorzystywanych praw ucznia zapisanych w statucie jego szkoły. |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | pomocy w przypadku naruszania praw ucznia. | | | | |
| **6.**<br>**Ekonomia na co dzień** | - wyjaśnia, czym jest gospodarstwo domowe,<br>- tłumaczy pojęcie budżetu,<br>- odróżnia dochody rodziny od wydatków,<br>- wymienia podstawowe zasady konstruowania budżetu domowego,<br>- wyjaśnia, kim jest konsument,<br>- wylicza podstawowe prawa przysługujące konsumentowi,<br>- wypełnia typowy formularz reklamacyjny,<br>- oblicza podstawowe dochody i wydatki gospodarstwa domowego. | - opisuje strukturę typowego budżetu domowego,<br>- podaje przykłady łamania praw konsumenta,<br>- ocenia, czy przykładowy budżet domowy został prawidłowo skonstruowany. | - tłumaczy podstawowe zasady ekonomii kierujące budżetem gospodarstwa domowego,<br>- proponuje, jak uzyskać nadwyżkę budżetową oraz jak uniknąć „dziury” w budżecie,<br>- wylicza przyczyny powstawania deficytu w budżecie domowym,<br>- przedstawia zasady świadomych, bezpiecznych zakupów,<br>- wskazuje, w jakich przypadkach konsument ma prawo do zwrotu towaru,<br>- wymienia instytucje chroniące prawa konsumenta. | - omawia poszczególne typy dochodów i wydatków składających się na strukturę budżetu domowego,<br>- pisze reklamację. | - wyjaśnia, jak bycie świadomym konsumentem wpływa na funkcjonowanie gospodarstwa domowego. |
| **II. Prawo i prawa człowieka** | | | | | |
| **1.**<br>**Prawa człowieka** | - tłumaczy, czym są prawa człowieka,<br>- wyjaśnia, czym jest *Powszechna deklaracja praw człowieka*, | - określa funkcje praw człowieka,<br>- wymienia cechy praw człowieka,<br>- wyjaśnia, na czym polega szczególne znaczenie *Powszechnej* | - podaje okoliczności uchwalenia i postanowienia *Powszechnej deklaracji praw człowieka*, | - proponuje hierarchię funkcji praw człowieka i uzasadnia swoje zdanie,<br>- uzasadnia potrzebę istnienia międzynarodowego | - na wybranych przykładach wykazuje, że godność człowieka jest podstawą różnych systemów moralnych. |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | - przedstawia podstawowe prawa zawarte w *Konwencji o prawach dziecka*,<br>- podaje przykłady łamania praw dziecka. | *Deklaracji Praw Człowieka*,<br>- tłumaczy sformułowania preambuły *Powszechnej deklaracji praw człowieka*,<br>- uczestniczy w dyskusji na temat możliwości ograniczania praw człowieka w różnych sytuacjach. | - wyjaśnia znaczenie poszczególnych cech praw człowieka,<br>- omawia genezę i treść *Konwencji o prawach dziecka*,<br>- aktywnie uczestniczy w dyskusji na temat możliwości ograniczania praw człowieka w różnych sytuacjach. | systemu ochrony praw człowieka,<br>- przedstawia historię praw człowieka,<br>- na podstawie preambuły *Powszechnej deklaracji praw człowieka* wykazuje konieczność ochrony praw człowieka,<br>- aktywnie uczestniczy w dyskusji na temat możliwości ograniczania praw człowieka w różnych sytuacjach i przytacza trafne argumenty. | |
| **2.**<br>**Katalog praw człowieka** | - podaje przykładowe prawa i wolności,<br>- wylicza kategorie praw człowieka. | - podaje przykłady wolności i praw człowieka i obywatela zagwarantowanych w *Konstytucji RP*,<br>- wskazuje przykłady praw pierwszej, drugiej i trzeciej generacji,<br>- odszukuje w *Konstytucji RP* fragmenty dotyczące wolności i praw politycznych, | - wyjaśnia różnicę między prawami a wolnościami,<br>- wskazuje ograniczenia praw i wolności,<br>- omawia poszczególne kategorie praw człowieka,<br>- aktywnie uczestniczy w dyskusji na temat prawa do wypoczynku. | - charakteryzuje kategorie wolności oraz praw człowieka i obywatela zagwarantowane w *Konstytucji RP*,<br>- określa źródła generacji praw człowieka,<br>- tłumaczy, na czym polega różnica między prawami pierwszej, drugiej i trzeciej generacji, | - uzasadnia, że wolności i prawa polityczne są konieczne dla funkcjonowania demokracji,<br>- prezentuje życiorys i działalność Malali Yousafzai. |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | | - bierze udział w dyskusji na temat prawa do wypoczynku. | | - wyjaśnia, w jaki sposób każdy człowiek może wpływać na życie publiczne dzięki wolnościom i prawom politycznym zagwarantowanym w *Konstytucji RP*. | |
| **3.**<br>**Ochrona praw człowieka** | - podaje przykłady łamania praw człowieka,<br>- wylicza przykłady spraw, z którymi można zwrócić się do Rzecznika Praw Obywatelskich,<br>- przytacza przykłady spraw, które należy zgłosić do Rzecznika Praw Dziecka. | - wymienia nazwy przykładowych organizacji pozarządowych zajmujących się ochroną praw człowieka,<br>- wyszukuje wiadomości o interwencjach Rzecznika Praw Obywatelskich,<br>- analizuje informacje umieszczone na stronie internetowej Rzecznika Praw Dziecka,<br>- uczestniczy w przygotowaniu projektu dotyczącego ochrony praw człowieka. | - wyjaśnia przyczyny łamania praw człowieka,<br>- wskazuje zagrożenia wynikające z łamania praw człowieka,<br>- przedstawia sposób wyboru, metody działania oraz uprawnienia Rzecznika Praw Obywatelskich,<br>- wyjaśnia, jaką rolę w systemie ochrony praw człowieka odgrywa Rzecznik Praw Obywatelskich,<br>- prezentuje sposób powoływania, metody działania oraz kompetencje Rzecznika Praw Dziecka. | - omawia kategorie spraw kierowanych do Rzecznika Praw Dziecka,<br>- charakteryzuje działalność wybranych organizacji pozarządowych działających na rzecz ochrony praw człowieka,<br>- wyjaśnia, jaką rolę w państwie demokratycznym odgrywa system ochrony praw człowieka. | - przygotowuje prezentację na temat działalności wybranej organizacji pozarządowej zajmującej się ochroną praw człowieka,<br>- przyjmuje rolę lidera w prowadzeniu projektu dotyczącego ochrony praw człowieka. |
| **4.**<br>**Bezpieczeństwo nieletnich** | - wyjaśnia, czym jest przemoc i kogo dotyczy,<br>- podaje przykłady przemocy, | - tłumaczy, czym są społeczności internetowe, | - tłumaczy, czym są przemoc fizyczna, psychiczna, dręczenie, | - omawia konsekwencje przemocy dla osób, które jej doświadczyły, | - przygotowuje poradnik bezpiecznego korzystania z internetu. |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | - wskazuje przykładowe osoby i instytucje, do których można się zwrócić w sytuacji doświadczania przemocy,<br>- wymienia główne zalety i wady korzystania z internetu. | - opowiada o zagrożeniach obecnych w środowisku sieciowym (cyberprzemoc),<br>- wymienia rodzaje cyberprzemocy,<br>- wylicza skutki przemocy,<br>- podaje zasady bezpiecznego korzystania z sieci,<br>- analizuje własne zwyczaje związane z wykorzystywaniem internetu,<br>- uczestniczy w przygotowaniu plakatu przestrzegającego przed zagrożeniami w sieci,<br>- wyszukuje informacje o *Niebieskich kartach* i sporządza notatkę na temat praw ofiar przemocy domowej. | - proponuje, jak na przemoc powinni reagować jej świadkowie,<br>- opowiada o różnych sposobach szukania pomocy w sytuacji doświadczania przemocy,<br>- wskazuje instytucje, do których należy się zwrócić w przypadku wystąpienia przemocy domowej,<br>- podaje przykłady społeczności internetowych, analizuje własną przynależność do nich,<br>- przedstawia korzyści, jakie zyskują użytkownicy internetu,<br>- aktywnie uczestniczy w przygotowaniu plakatu przestrzegającego przed zagrożeniami w sieci. | - charakteryzuje rodzaje cyberprzemocy oraz podaje metody przeciwdziałania tym zjawiskom,<br>- charakteryzuje zjawisko uzależnienia od internetu,<br>- projektuje ciekawą formę plakatu przestrzegającego przed zagrożeniami w sieci,<br>- uzasadnia konieczność reagowania w przypadkach doświadczania przemocy domowej lub bycia jej świadkiem. | |
| **5.**<br>**Nieletni wobec prawa** | - tłumaczy, kim są niepełnoletni i nieletni,<br>- przytacza przykłady spraw, którymi zajmuje się policja, | - wymienia główne zasady odpowiedzialności prawnej nieletnich, | - wskazuje, w jakich przypadkach odpowiedzialność ponosi sprawca, | - wyjaśnia, jakie są cele postępowania sądowego wobec niepełnoletnich, | - wymienia inne niż policja i straż miejska (gminna) służby porządkowe i określa ich uprawnienia, |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | - wylicza podstawowe uprawnienia policji,<br>- podaje główne prawa przysługujące obywatelom w kontaktach z policją. | - wyjaśnia, dlaczego prawo inaczej traktuje niepełnoletnich i dorosłych,<br>- przytacza przykłady spraw, którymi zajmuje się straż miejska (gminna),<br>- podaje podstawowe uprawnienia straży miejskiej (gminnej),<br>- wskazuje uprawnienia przysługujące służbom porządkowym,<br>- uczestniczy w przygotowaniu projektu dotyczącego bezpiecznego korzystania z sieci oraz unikania zagrożeń związanych z przestępczością. | a w jakich jego rodzice lub opiekunowie,<br>- wyjaśnia, na jakich zasadach nieletni odpowiadają za popełnienie wykroczeń i przestępstw,<br>- omawia uprawnienia i zadania policji,<br>- przedstawia prawa przysługujące obywatelom (zwłaszcza niepełnoletnim) w kontaktach z policją,<br>- charakteryzuje kompetencje i działania straży miejskiej (gminnej),<br>- przedstawia zadania Centralnego Biura Śledczego Policji. | - określa czynniki brane pod uwagę przez organy państwowe przy rozstrzyganiu spraw dotyczących nieletnich,<br>- wskazuje rodzaje przestępstw, za których popełnienie prawo dopuszcza odpowiedzialność karną nieletnich po ukończeniu 15 roku życia,<br>- uzasadnia konieczność znajomości praw przysługujących obywatelom w kontaktach ze służbami mundurowymi i porządkowymi,<br>- podaje przykłady akcji przeprowadzonych przez Centralne Biuro Śledcze Policji. | - przyjmuje rolę lidera w prowadzeniu projektu dotyczącego bezpiecznego korzystania z sieci oraz unikania zagrożeń związanych z przestępczością. |
| **III. Społeczność lokalna i regionalna** | | | | | |
| **1.**<br>**Czym jest samorząd?** | - wyjaśnia, czym jest samorząd,<br>- wymienia rodzaje samorządów działających w Polsce, | - opisuje funkcjonowanie samorządu terytorialnego,<br>- wyjaśnia znaczenie zasad, na których | - wymienia zadania samorządów terytorialnych, zawodowych, uczniowskich | - wyjaśnia, jaką rolę w państwie demokratycznym odgrywa samorząd terytorialny, | - podaje, w jakich przypadkach zostaje wprowadzony zarząd komisaryczny,<br>- ocenia, czy system władz samorządowych |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | - wymienia zasady działania samorządu terytorialnego,<br>- podaje przykłady zadań samorządów,<br>- wymienia jednostki podziału terytorialnego w Polsce,<br>- podaje nazwy gminy, powiatu i województwa, w których mieszka, oraz nazwy województw sąsiednich,<br>- odczytuje dane z wykresu. | opiera się funkcjonowanie samorządu terytorialnego,<br>- wylicza organy samorządu terytorialnego,<br>- wskazuje podobieństwa i różnice między państwem a samorządem terytorialnym,<br>- bierze udział w przygotowaniu prezentacji na temat swojego województwa oraz wydarzeniach i postaciach z jego dziejów (znajduje informacje na odpowiednich stronach internetowych). | i porównuje te jednostki,<br>- tłumaczy, czym się różni gmina wiejska od gminy miejsko-wiejskiej i miejskiej,<br>- określa, jaki charakter ma gmina, w której mieszka,<br>- aktywnie uczestniczy w przygotowaniu prezentacji na temat swojego województwa oraz wydarzeniach i postaciach z jego dziejów. | - wykazuje, że zasady, na których opiera się funkcjonowanie samorządu terytorialnego, obowiązują w codziennym życiu swojej gminy / swojego miasta,<br>- odczytuje i analizuje dane z wykresu oraz uzasadnia wyciągnięte przez siebie wnioski. | sprzyja zaangażowaniu mieszkańców w życie społeczności lokalnej, i przytacza argumenty na poparcie swojego stanowiska,<br>- przygotowuje w ciekawej i wyczerpującej formie prezentację na temat swojego województwa oraz wydarzeniach i postaciach z jego dziejów. |
| **2.**<br>**Samorząd gminny** | - wymienia organy władzy w gminie,<br>- wskazuje, jakich organów dotyczą wybory samorządowe,<br>- wylicza podstawowe zadania gminy,<br>- wyjaśnia, czym jest budżet obywatelski,<br>- bierze udział w przygotowaniu | - odróżnia organy uchwałodawcze od organów wykonawczych gminy,<br>- określa sposób wyłaniania władz gminy oraz ich odwołania,<br>- bierze udział w dyskusji o zadaniach gminy, | - omawia zadania poszczególnych organów władzy w gminie,<br>- podaje przykłady zadań własnych i zleconych gminy,<br>- aktywnie uczestniczy w dyskusji o zadaniach gminy, wskazuje, które spośród zadań gminy | - wyjaśnia zasady referendum lokalnego i wskazuje sprawy, których może ono dotyczyć,<br>- wyjaśnia, jak działają młodzieżowe rady gminy,<br>- aktywnie uczestniczy w dyskusji o bieżących problemach | - przygotowuje w ciekawej i wyczerpującej formie prezentację na temat gminy lub miasta, w których mieszka (zasłużone postacie i wydarzenia z dziejów gminy),<br>- redaguje petycję do władz w sprawie |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | prezentacji na temat swoje gminy / swojego miasta. | - przytacza przykłady wpływu mieszkańców na życie gminy,<br>- odszukuje na stronach urzędu swojej gminy informacje o działalności młodzieżowej rady gminy, inwestycjach ze środków unijnych, budżecie obywatelskim,<br>- bierze udział w dyskusji o bieżących problemach społeczności lokalnej,<br>- uczestniczy w przygotowaniu projektu dotyczącego strategii rozwiązania określonego problemu społeczności lokalnej. | są najpilniejsze i uzasadnia swoje zdanie,<br>- przedstawia, jak jest uchwalany budżet obywatelski,<br>- wskazuje korzyści wynikające z funkcjonowania budżetu obywatelskiego,<br>- aktywnie uczestniczy w przygotowaniu prezentacji na temat swoje gminy / swojego miasta. | społeczności lokalnej i przytacza trafne argumenty,<br>- uzasadnia konieczność angażowania się mieszkańców w życie gminy i rozwiązywanie jej problemów. | budżetu obywatelskiego,<br>- gromadzi wiadomości na temat funkcjonowania budżetów obywatelskich w różnych miastach Polski i wyciąga wnioski z analizy zebranego materiału,<br>- przyjmuje rolę lidera w prowadzeniu projektu dotyczącego strategii rozwiązania określonego problemu społeczności lokalnej,<br>- przygotowuje w ciekawej i wyczerpującej formie prezentację na temat swojej gminy / swojego miasta. |
| **3.**<br>**Powiat i województwo** | - wymienia przykładowe zadania powiatu,<br>- wylicza organy powiatu,<br>- podaje organy województwa,<br>- wymienia przykładowe zadania | - wyjaśnia sposób wyboru i odwołania organów powiatu,<br>- tłumaczy, jak są wyłaniane i odwoływane organy wojewódzkie,<br>- uczestniczy w przygotowaniu prezentacji dotyczącej | - rozróżnia zadania rady powiatu i zarządu powiatu,<br>- odróżnia organy uchwałodawcze od organów wykonawczych powiatu i województwa,<br>- bierze aktywny udział w przygotowaniu | - porównuje strukturę władz samorządu powiatowego i wojewódzkiego,<br>- określa, które z organów samorządu powiatowego i wojewódzkiego mogą zostać odwołane przez mieszkańców, | - przygotowuje w ciekawej i wyczerpującej formie prezentację dotyczącą działań podjętych przez władze swojego powiatu i województwa,<br>- przyjmuje rolę lidera w przygotowaniu |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | samorządu wojewódzkiego,<br>- wskazuje, gdzie znajdują się siedziby władz powiatu i województwa, w których mieszka. | działań podjętych przez władze swojego powiatu i województwa (znajduje informacje na odpowiednich stronach internetowych),<br>- uczestniczy w dyskusji na temat znaczenia współpracy między władzami samorządowymi a państwowymi dla funkcjonowania województwa,<br>- uczestniczy w przygotowaniu prezentacji na temat wybranych tradycji i zwyczajów swojej społeczności regionalnej,<br>- uczestniczy w przygotowaniu projektu dotyczącego koncepcji akcji promującej region za granicą. | prezentacji na temat wybranych tradycji i zwyczajów swojej społeczności regionalnej,<br>- bierze aktywny udział w dyskusji na temat znaczenia współpracy między władzami samorządowymi a państwowymi dla funkcjonowania województwa i przytacza trafne argumenty. | - wskazuje zadania wykonywane przez samorząd gminny, powiatowy i wojewódzki. | prezentacji na temat wybranych tradycji i zwyczajów swojej społeczności regionalnej,<br>- przyjmuje rolę lidera w prowadzeniu projektu dotyczącego koncepcji akcji promującej region za granicą. |
| **4.**<br>**Obywatele a organy samorządu** | - odszukuje stronę internetową własnego urzędu gminy, starostwa | - wyjaśnia, czym jest Biuletyn Informacji Publicznej,<br>- podaje prawa obywatela | - odszukuje informacje zamieszczane w Biuletynie Informacji Publicznej, | - analizuje zawartość Biuletynu Informacji Publicznej urzędu swojego miasta, | - proponuje inicjatywy, które warto by zrealizować w okolicy, i wskazuje sposoby ich realizacji. |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | powiatowego, urzędu marszałkowskiego,<br>- tłumaczy, czym jest korupcja,<br>- przytacza przykłady aktywności obywatelskiej,<br>- wskazuje problemy społeczne występujące w jego społeczności lokalnej. | w kontaktach z urzędami,<br>- odnajduje informacje o projektach zrealizowanych w gminie w ramach budżetu obywatelskiego,<br>- przygotowuje notatkę na temat struktury urzędu swojej gminy lub swojego miasta,<br>- wyjaśnia, czemu przestrzeganie zasad etycznych jest ważne w życiu publicznym. | - omawia zasady etycznego postępowania urzędników,<br>- tłumaczy konsekwencje łamania zasad etycznych w życiu publicznym,<br>- podaje możliwe skutki łamania zasad etycznych w życiu publicznym. | powiatu lub województwa,<br>- wyjaśnia znaczenie aktywności obywatelskiej dla funkcjonowania społeczeństwa. | |
| **IV. Wspólnota narodowa** | | | | | |
| **1.**<br>**Naród i ojczyzna** | - wskazuje, jakie więzi łączą jednostkę z ojczyzną i małą ojczyzną,<br>- wymienia i opisuje symbole RP,<br>- podaje sytuacje, w jakich najczęściej wykorzystuje się symbole narodowe,<br>- wylicza wybrane święta narodowe,<br>- przedstawia zasady właściwego zachowania w trakcie uroczystości | - wyjaśnia, czym są naród i wspólnota etniczna,<br>- określa, czym jest tożsamość narodowa,<br>- wylicza przykładowe elementy i wartości składające się na polskie dziedzictwo narodowe,<br>- wyszukuje informacje o polskich zabytkach i miejscach wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO, | - wyjaśnia, na czym polega różnica między wspólnotą narodową a etniczną,<br>- analizuje czynniki kształtujące poczucie wspólnoty narodowej i etnicznej,<br>- tłumaczy znaczenie dziedzictwa narodowego,<br>- charakteryzuje elementy i wartości budujące polskie dziedzictwo narodowe, | - wyjaśnia sens bycia Polakiem lub członkiem innej wspólnoty narodowej albo etnicznej,<br>- przytacza historię symboli RP,<br>- ocenia, w jakim stopniu znajomość historii wpływa na rozumienie współczesnej sytuacji narodu polskiego,<br>- wyczerpująco opracowuje zagadnienie ochrony | - wyjaśnia, dlaczego polskie godło w czasach komunizmu wyglądało inaczej niż obecnie,<br>- prezentuje wybrany element polskiego dziedzictwa narodowego i wyjaśnia, na czym polega jego wyjątkowość,<br>- przygotowuje w ciekawej i wyczerpującej formie prezentację na temat polskich zabytków i miejsc wpisanych na |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | państwowych, świąt narodowych, wobec symboli narodowych,<br>- odczytuje dane z wykresu. | - bierze udział w grupowym opracowaniu zagadnienia ochrony polskiego dziedzictwa i pamięci o przeszłości narodu,<br>- uczestniczy w dyskusji o problemie znieważania symboli narodowych. | - wylicza najważniejsze polskie święta narodowe i wskazuje wydarzenia historyczne, które są podczas nich upamiętniane. | polskiego dziedzictwa i pamięci o przeszłości narodu,<br>- aktywnie uczestniczy w dyskusji o problemie znieważania symboli narodowych i przytacza trafne argumenty. | Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. |
| **2. Obywatelstwo i narodowość** | - wyjaśnia, czym jest obywatelstwo,<br>- tłumaczy, do czego służy paszport,<br>- wymienia podstawowe prawa i obowiązki obywatela RP,<br>- podaje przykłady wartości obywatelskich. | - określa, czym jest tożsamość europejska,<br>- podaje definicję narodowości,<br>- podaje przykłady Polek i Polaków, których postępowanie było realizacją wartości obywatelskich,<br>- bierze udział w dyskusji na temat różnych tożsamości społeczno-kulturowych. | - charakteryzuje więzi łączące obywatela i państwo,<br>- omawia konstytucyjne prawa i obowiązki obywatela RP,<br>- wyjaśnia zagadnienie tożsamości zbiorowej,<br>- wskazuje różnice między obywatelstwem a narodowością,<br>- charakteryzuje wartości obywatelskie i wyjaśnia ich wartość dla społeczeństwa,<br>- aktywnie uczestniczy w dyskusji na temat różnych tożsamości społeczno-kulturowych. | - tłumaczy zależności między różnymi tożsamościami,<br>- aktywnie uczestniczy w dyskusji na temat różnych tożsamości społeczno-kulturowych i przytacza trafne argumenty,<br>- uzasadnia konieczność popularyzowania wartości obywatelskich we współczesnym państwie demokratycznym. | - prezentuje sylwetki wybranych wybitnych Polaków i ocenia znaczenie ich dorobku dla pożytku publicznego. |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| **3.**<br>**Postawa patriotyczna** | - wyjaśnia, czym są patriotyzm i patriotyzm lokalny,<br>- wymienia przejawy patriotyzmu,<br>- określa, jakie zachowania składają się na postawę patriotyczną,<br>- wylicza sposoby wyrażania patriotyzmu na co dzień przez uczniów. | - podaje przykłady działań patriotycznych w gospodarce. | - omawia różnice w rozumieniu patriotyzmu dawniej i współcześnie,<br>- określa, w jaki sposób zachowanie młodych ludzi wpływa na los ich ojczyzny. | - analizuje wyniki badań dotyczących rozumienia patriotyzmu,<br>- wyjaśnia znaczenie poszczególnych działań dla polskiej gospodarki. | - przedstawia rolę patriotyzmu we współczesnym świecie. |
| **4.**<br>**Mniejszości i migranci** | - określa różnicę między obywatelami RP a cudzoziemcami,<br>- odczytuje z mapy, gdzie znajdują się największe skupiska mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce,<br>- wyjaśnia, czym jest Polonia,<br>- znajduje na mapie państwa, w których występuje najliczniejsza Polonia. | - wyjaśnia, czym są mniejszość narodowa i etniczna,<br>- podaje nazwę języka regionalnego uznanego w polskim prawie,<br>- rozróżnia imigrantów, emigrantów i uchodźców,<br>- tłumaczy, czym jest azyl,<br>- wymienia mniejszości narodowe i etniczne we współczesnej Polsce,<br>- gromadzi informacje na temat inicjatyw kulturalnych podejmowanych przez środowiska mniejszości | - wyjaśnia, na czym polega różnica między mniejszością narodową a etniczną,<br>- tłumaczy, dlaczego uchodźcom przysługują szczególne prawa,<br>- wymienia podstawowe prawa mniejszości w Polsce,<br>- podaje korzyści, jakie niesie dla Polaków poznawanie kultury mniejszości zamieszkujących Polskę. | - przedstawia strukturę ludności zamieszkującej terytorium Polski,<br>- tłumaczy, jakie cechy języka kaszubskiego zadecydowały o uznaniu go za język regionalny,<br>- omawia czynniki przyciągające i wypychające wpływające na migrację,<br>- na podstawie tekstu ustawy podaje kryteria, które decydują w Polsce o uznaniu danej społeczności za | - wyjaśnia, co wpłynęło na rozlokowanie skupisk poszczególnych mniejszości narodowych w Polsce,<br>- określa czynniki, które miały wpływ na rozmieszczenie Polonii na świecie,<br>- przygotowuje wystąpienie dotyczące kryzysów uchodźczych na świecie,<br>- opracowuje w ciekawej i wyczerpującej formie prezentację na temat kultury mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce, |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | | narodowych i etnicznych w Polsce,<br>- uczestniczy w przygotowaniu projektu dotyczącego koncepcji kampanii informacyjnej popularyzującej dorobek wybranych mniejszości narodowych lub etnicznych mieszkających w Polsce. | | mniejszość narodową lub etniczną,<br>- uzasadnia konieczność ochrony prawnej mniejszości narodowych i etnicznych. | - przyjmuje rolę lidera w prowadzeniu projektu dotyczącego koncepcji kampanii informacyjnej popularyzującej dorobek wybranych mniejszości narodowych lub etnicznych mieszkających w Polsce. |
| **5.**<br>**Tolerancja i przejawy ksenofobii** | - tłumaczy, czym jest tolerancja,<br>- rozpoznaje przejawy ksenofobii, w tym rasizmu, szowinizmu i antysemityzmu,<br>- wyjaśnia, czym są hejt i mowa nienawiści. | - wyjaśnia, czym są stereotypy,<br>- podaje definicję nietolerancji,<br>- określa, czym jest ksenofobia,<br>- objaśnia, czym są szowinizm, rasizm i antysemityzm,<br>- wskazuje skutki szowinizmu, rasizmu i antysemityzmu,<br>- tłumaczy, czym jest kosmopolityzm,<br>- podaje definicję Holokaustu,<br>- opracowuje sposoby przeciwdziałania nietolerancji, | - omawia cechy stereotypu,<br>- przytacza argumenty obalające wybrane stereotypy,<br>- przedstawia konsekwencje braku tolerancji w społeczeństwie,<br>- charakteryzuje przyczyny i skutki ksenofobii,<br>- określa różnice między ksenofobią a kosmopolityzmem,<br>- analizuje tekst źródłowy. | - wskazuje ograniczenia postawy tolerancyjnej i tłumaczy ich przyczyny,<br>- omawia różnice między szowinizmem a nacjonalizmem,<br>- prezentuje konsekwencje upowszechniania się ksenofobii, w tym rasizmu, szowinizmu i antysemityzmu,<br>- formułuje argumenty na poparcie tezy, że walka z brakiem tolerancji jest ważna dla funkcjonowania społeczeństwa, | - omawia wpływ skrajnych postaw na historię XX w. |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | | - bierze udział w dyskusji o granicach tolerancji,<br>- opowiada o swoich wrażeniach po przeczytaniu tekstu źródłowego. | | - formułuje argumenty na poparcie tezy, że pogodzenie różnych tożsamości społeczno-kulturowych jest możliwe,<br>- analizuje tekst źródłowy, omawia problemy w nim poruszone i formułuje swoje stanowisko wobec nich. | |
| **V. Polska państwem demokratycznym** | | | | | |
| **1.**<br>**Państwo i demokracja** | - określa, czym jest państwo,<br>- podaje cechy państwa,<br>- wymienia nazwy współczesnych ustrojów politycznych (demokracja, autorytaryzm, totalitaryzm). | - wylicza podstawowe funkcje państwa,<br>- rozróżnia funkcje wewnętrzne i zewnętrzne państwa,<br>- wskazuje różnicę między monarchią a republiką,<br>- podaje główne różnice między demokracją, autorytaryzmem a totalitaryzmem,<br>- wymienia zasady, na których opiera się funkcjonowanie demokracji,<br>- wyjaśnia, czym się różni demokracja | - wskazuje różnice między narodem a państwem,<br>- omawia znaczenie suwerenności i przymusowości państwa,<br>- charakteryzuje poszczególne funkcje wewnętrzne i zewnętrzne państwa,<br>- tłumaczy, czym jest demokracja konstytucyjna,<br>- wyjaśnia i omawia zasady, na których opiera się funkcjonowanie demokracji, | - uzasadnia potrzebę realizowania przez państwo funkcji zewnętrznych,<br>- analizuje różnice między demokracją, autorytaryzmem a totalitaryzmem w obszarach władzy, praw obywateli, wolności słowa i mediów oraz ideologii państwowej,<br>- aktywnie uczestniczy w dyskusji na temat możliwości życia w Polsce bez władzy państwowej, prezentuje stanowisko swojej grupy | - ocenia stan demokracji w państwie i uzasadnia swoje zdanie,<br>- określa, jak zmieniła się liczba monarchii i republik w Europie w ciągu ostatnich 200 lat,<br>- wyjaśnia, dlaczego większość państw demokratycznych rzadko wykorzystuje model bezpośredni,<br>- ocenia, która historyczna forma demokracji jest najbardziej zbliżona do dzisiejszego ustroju demokratycznego. |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | | bezpośrednia od pośredniej,<br>- wymienia podstawowe formy demokracji bezpośredniej,<br>- wskazuje na mapie Europy monarchie i republiki,<br>- określa korzyści, jakie daje obywatelom ustrój demokratyczny,<br>- bierze udział w dyskusji na temat możliwości życia w Polsce bez władzy państwowej. | - wyjaśnia zasadę suwerenności narodu,<br>- podaje przykłady spraw, które mogą zostać poddane pod referendum lub stać się przedmiotem konsultacji społecznych,<br>- wskazuje wady i zalety demokracji bezpośredniej i pośredniej,<br>- aktywnie uczestniczy w dyskusji na temat możliwości życia w Polsce bez władzy państwowej. | i przytacza trafne argumenty. | |
| **2.**<br>**Ustrój Rzeczypospolitej Polskiej** | - określa znaczenie konstytucji w państwie,<br>- wymienia główne rodzaje władzy państwowej,<br>- opisuje konstrukcję tekstu *Konstytucji RP*. | - wyjaśnia, czym jest państwo prawa,<br>- tłumaczy, czym są akty prawne, i podaje ich główne rodzaje,<br>- wskazuje główne aspekty określone w konstytucji,<br>- podaje, jaką funkcję pełni Trybunał Konstytucyjny,<br>- wylicza podstawowe zasady ustroju Polski zawarte w *Konstytucji RP*, | - tłumaczy zasadę konstytucjonalizmu,<br>- określa znaczenie zasady trójpodziału władzy i równowagi władz dla funkcjonowania demokracji,<br>- wyjaśnia, dlaczego w republikach obowiązuje zakaz sprawowania dziedzicznej i dożywotniej władzy,<br>- wymienia rozdziały *Konstytucji RP*, | - omawia hierarchię aktów prawnych w Polsce,<br>- opisuje procedurę zmiany konstytucji i wyjaśnia, z jakiego powodu jest ona szczególna,<br>- interpretuje artykuły *Konstytucji RP* dotyczące referendum ogólnokrajowego,<br>- wskazuje, które opisane w *Konstytucji RP* wolności, prawa i obowiązki obywateli | - przygotowuje w ciekawej i wyczerpującej formie prezentację na temat historii polskich konstytucji. |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | | - wymienia wartości, do których odwołuje się preambuła *Konstytucji RP*,<br>- odnajduje w *Konstytucji RP* rozdziały, w których zostały opisane wolności, prawa i obowiązki obywateli,<br>- znajduje potrzebne informacje we fragmencie ustawy o referendum ogólnokrajowym,<br>- wymienia sprawy, które mogą być poddane pod referendum ogólnokrajowe,<br>- uczestniczy w przygotowaniu prezentacji na temat historii polskich konstytucji. | - charakteryzuje poszczególne zasady ustroju RP zawarte w *Konstytucji RP*. | uważa za najważniejsze, i uzasadnia swoje zdanie. | |
| **3.**<br>**Sejm i Senat RP** | - określa, jakie organy pełnią w Polsce władzę ustawodawczą,<br>- podaje skład polskiego parlamentu,<br>- wymienia podstawowe | - wyjaśnia, jak Sejm i Senat RP podejmują decyzje, kto kieruje pracami obu izb oraz ile trwa kadencja posłów i senatorów,<br>- tłumaczy, czym jest immunitet, | - tłumaczy, jak w pracy parlamentu przejawia się zasada przedstawicielstwa,<br>- wskazuje, czym wyróżnia się Zgromadzenie Narodowe, | - opisuje funkcjonowanie Sejmu i Senatu RP z uwzględnieniem działalności klubów i kół poselskich tworzących koalicję i opozycję, | - wyjaśnia, czym zajmują się komisje sejmowe, Prezydium Sejmu RP i Konwent Seniorów,<br>- aktywnie uczestniczy w dyskusji na temat ograniczania prawa do |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | kompetencje Sejmu i Senatu RP,<br>- odczytuje dane z wykresu dotyczącego aktywności ustawodawczej sejmu. | - wylicza główne zasady wyborów do Sejmu i Senatu RP,<br>- wymienia główne etapy procesu ustawodawczego,<br>- określa, kto w Polsce może wystąpić z inicjatywą ustawodawczą,<br>- wyjaśnia, jakie uprawnienia w trakcie prac nad ustawą posiada prezydent,<br>- wyszukuje informacje o ugrupowaniach politycznych, które mają swoje kluby lub koła w sejmie, przyporządkowuje je do koalicji i opozycji. | - omawia kompetencje Sejmu i Senatu RP,<br>- charakteryzuje poszczególne zasady wyborów do Sejmu i Senatu RP,<br>- analizuje wykres dotyczący aktywności ustawodawczej Sejmu RP i dokonuje potrzebnych obliczeń,<br>- na podstawie odpowiednich artykułów *Konstytucji RP* odpowiada, w jakich sytuacjach obraduje Zgromadzenie Narodowe,<br>- wyjaśnia, jakie znaczenie w państwie demokratycznym ma aktywność wyborcza obywateli. | - wyjaśnia znaczenie immunitetu dla funkcjonowania władzy ustawodawczej,<br>- wskazuje różnice w organizacji wyborów do Sejmu i Senatu RP,<br>- omawia proces ustawodawczy,<br>- porównuje role Sejmu i Senatu RP w procesie ustawodawczym,<br>- wyjaśnia rolę Trybunału Konstytucyjnego w procesie ustawodawczym,<br>- bierze udział w dyskusji na temat ograniczania prawa do głosowania i kandydowania w wyborach parlamentarnych,<br>- wymienia skutki, jakie niesie dla państwa i społeczeństwa niska frekwencja wyborcza. | głosowania i kandydowania w wyborach parlamentarnych i przedstawia trafne argumenty.<br>- przygotowuje w ciekawej formie prezentację na temat historii polskiego parlamentu. |
| **4.**<br>**Prezydent RP i Rada Ministrów** | - określa, jakie organy pełnią w Polsce władzę wykonawczą,<br>- wymienia podstawowe | - przedstawia główne zasady wyboru Prezydenta RP,<br>- omawia kompetencje Prezydenta RP, | - omawia poszczególne kompetencje Prezydenta RP z podziałem na politykę | - wyjaśnia związek funkcjonowania urzędu Prezydenta RP z republikańską formą rządów, | - omawia okoliczności przywrócenia urzędu prezydenta w Polsce,<br>- aktywnie uczestniczy w ćwiczeniu |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | kompetencje Prezydenta RP,<br>- wyjaśnia, kim jest premier i czym jest Rada Ministrów,<br>- podaje, czym zajmuje się rząd,<br>- odczytuje dane z tabel dotyczących frekwencji w wyborach parlamentarnych i prezydenckich,<br>- gromadzi informacje o składzie osobowym urzędującej Rady Ministrów (imię i nazwisko premiera i ministra odpowiedzialnego za sprawy edukacji). | - wyjaśnia, jak są powoływani premier i Rada Ministrów,<br>- omawia kompetencje rządu,<br>- wylicza Prezydentów RP po 1989 r.,<br>- określa, za kadencji którego prezydenta uchwalono *Konstytucję RP*,<br>- odszukuje w internecie wiadomości na temat decyzji obecnego rządu, które wpłynęły na życie jego rodziny,<br>- bierze udział w ćwiczeniu dotyczącym przygotowywania reform przez ministrów,<br>- znajduje informacje o działaniach obecnego Prezydenta RP związanych z polityką wewnętrzną i zagraniczną kraju. | wewnętrzną i zagraniczną,<br>- opisuje procedurę tworzenia rządu,<br>- charakteryzuje poszczególne kompetencje rządu,<br>- określa, w jaki sposób współdziałają rząd i prezydent,<br>- analizuje dane zebrane w tabelach dotyczących frekwencji w wyborach parlamentarnych i prezydenckich,<br>- aktywnie uczestniczy w ćwiczeniu dotyczącym przygotowywania reform przez ministrów. | - tłumaczy, na jakich zasadach działają wotum zaufania i wotum nieufności,<br>- określa, na czym polega zasada kontrasygnaty,<br>- tłumaczy, czym jest Rada Gabinetowa,<br>- wyjaśnia, dlaczego jest potrzebne poparcie większości sejmowej dla Rady Ministrów i premiera,<br>- omawia trzy kroki w procedurze powoływania Rady Ministrów (na podstawie artykułów *Konstytucji RP*),<br>- aktywnie uczestniczy w ćwiczeniu dotyczącym przygotowywania reform przez ministrów, przyjmuje rolę lidera grupy. | dotyczącym przygotowywania reform przez ministrów, przyjmuje rolę lidera grupy i jako minister wygłasza przemówienie oraz przytacza trafne argumenty. |
| **5.**<br>**Sądy i trybunały** | - określa, jakie organy pełnią w Polsce władzę sądowniczą, | - podaje zasady działania sądów,<br>- wymienia zadania trybunałów, | - przedstawia zasady działania sądów,<br>- wyjaśnia znaczenie zasad bezstronności i niezawisłości sędziów | - opisuje salę rozpraw w procesie karnym,<br>- charakteryzuje działania Trybunału | - objaśnia, czego dotyczyło ostatnie orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego. |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | - wyjaśnia, co nazywamy wymiarem sprawiedliwości,<br>- przedstawia rolę sędziów,<br>- tłumaczy, kim są prokurator, obrońca i obrońca z urzędu. | - na podstawie tekstu źródłowego przytacza przykłady spraw, którymi zajmują się współczesne sądy,<br>- wyjaśnia, jakie znaczenie ma dla obywateli dwuinstancyjność postępowania sądowego,<br>- odszukuje informacje na temat ostatniego orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego,<br>- bierze udział w dyskusji na temat immunitetów sędziowskich. | oraz ich immunitetu i nieusuwalności,<br>- tłumaczy, kim jest ławnik,<br>- analizuje tekst źródłowy, na jego podstawie wyjaśnia określenie *rządy sędziów*,<br>- wskazuje różnice między wymiarem sprawiedliwości a władzą sądowniczą,<br>- aktywnie uczestniczy w dyskusji na temat immunitetów sędziowskich i przytacza trafne argumenty. | Konstytucyjnego i Trybunału Stanu,<br>- wyjaśnia rolę Trybunału Konstytucyjnego w państwie demokratycznym,<br>- odszukuje informacje na temat sporu o reformę sądownictwa i ustala, jakich kwestii on dotyczył,<br>- analizuje tekst źródłowy, na jego podstawie omawia wpływ sędziów na sferę polityki i życia społecznego. | |
| **6.**<br>**Partie polityczne** | - wyjaśnia, czym są partie polityczne,<br>- wymienia rodzaje partii politycznych,<br>- podaje elementy kampanii wyborczej partii,<br>- wylicza systemy partyjne. | - przedstawia zawartość programu politycznego partii,<br>- określa, w jaki sposób partie dążą do osiągnięcia swoich celów,<br>- przedstawia systemy partyjne,<br>- tłumaczy, czym są koalicja i opozycja w parlamencie, | - omawia funkcje partii politycznych,<br>- opisuje partie prawicowe, centrowe i lewicowe,<br>- tłumaczy znaczenie kampanii wyborczej dla funkcjonowania partii,<br>- charakteryzuje systemy partyjne, wskazuje wady i zalety każdego z nich, | - opisuje działalność partii w państwie demokratycznym,<br>- podaje przykłady działań podejmowanych przez wybraną partię polityczną reprezentowaną w Sejmie RP. | - charakteryzuje polską scenę polityczną. |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | | - wymienia nazwy największych polskich partii politycznych,<br>- wyjaśnia, czym jest statut partii,<br>- wyszukuje potrzebne informacje w tekście ustawy o partiach politycznych. | - tłumaczy, jak utworzyć partię polityczną,<br>- analizuje tekst ustawy o partiach politycznych,<br>- podaje nazwy partii politycznych, których przedstawiciele zasiadają w izbie niższej obecnej kadencji,<br>- przygotowuje notatkę na temat jednej z partii politycznych reprezentowanych w Sejmie RP. | | |
| **7. Organizacje obywatelskie** | - tłumaczy, czym są organizacje pozarządowe, i podaje ich główne rodzaje,<br>- określa, czym jest wolontariat, i przytacza przykłady działań wolontariuszy,<br>- wymienia korzyści wynikające z pracy w wolontariacie,<br>- podaje przykłady ogólnopolskich organizacji młodzieżowych,<br>- odczytuje dane statystyczne z wykresu. | - wyjaśnia, co oznacza prawo do swobodnego zrzeszania się,<br>- przytacza przykłady działań organizacji pozarządowych,<br>- wymienia cele działalności ogólnopolskich organizacji młodzieżowych,<br>- wylicza przykładowe działania podejmowane przez związki zawodowe,<br>- odszukuje informacje o organizacjach | - wyjaśnia, jaką rolę w państwie demokratycznym odgrywa zasada swobodnego zrzeszania się,<br>- tłumaczy, czym jest społeczeństwo obywatelskie,<br>- charakteryzuje działalność organizacji pozarządowych,<br>- wskazuje różnice między stowarzyszeniem a fundacją, | - omawia poszczególne obszary działalności organizacji pozarządowych,<br>- wyjaśnia, czym jest organizacja pożytku publicznego i w jaki sposób można wspomóc jej działalność,<br>- uzasadnia konieczność angażowania się w działania organizacji pozarządowych,<br>- na podstawie analizy danych statystycznych z | - omawia rolę NSZZ „Solidarność” w najnowszej historii,<br>- odpowiada, czy międzynarodowe organizacje pozarządowe powinny wpływać na władze danego kraju, i przytacza trafne argumenty,<br>- opowiada o swoich doświadczeniach z pracy wolontariackiej,<br>- przygotowuje w ciekawej i wyczerpującej formie |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | | pozarządowych, które funkcjonują w najbliższej okolicy,<br>- uczestniczy w przygotowaniu projektu dotyczącego założenia stowarzyszenia,<br>- uczestniczy w przygotowaniu projektu dotyczącego akcji wolontariackiej. | - charakteryzuje rodzaje wolontariatu,<br>- określa, jakie działania trzeba podjąć, aby zostać wolontariuszem. | wykresu wskazuje obszar, w którym organizacje pozarządowe powinny być bardziej aktywne, i uzasadnia swoje zdanie,<br>- wyjaśnia, jak rozumie słowa Tadeusza Kotarbińskiego. | prezentację o organizacjach pozarządowych, które funkcjonują w najbliższej okolicy,<br>- przyjmuje rolę lidera w prowadzeniu projektu dotyczącego założenia stowarzyszenia,<br>- przyjmuje rolę lidera w prowadzeniu projektu dotyczącego akcji wolontariackiej. |
| **8.**<br>**Media i opinia publiczna** | - wyjaśnia, czym jest opinia publiczna,<br>- wymienia rodzaje mass mediów,<br>- wskazuje różnice między mediami komercyjnymi a publicznymi,<br>- objaśnia, czym są fake newsy i bańki informacyjne,<br>- odróżnia fakty od opinii i komentarzy. | - określa, do czego służą sondaże,<br>- tłumaczy, czym jest wolność słowa,<br>- wylicza funkcje mediów,<br>- podaje zalety i wady mediów społecznościowych,<br>- wymienia główne zasady etyki dziennikarskiej,<br>- określa, czym jest kampania społeczna,<br>- podaje definicję spotu wyborczego,<br>- wskazuje pozytywne i negatywne skutki rozwoju środków | - wyjaśnia znaczenie środków masowego przekazu dla wolności słowa,<br>- omawia funkcje sondaży,<br>- opisuje specyfikę mediów jednokierunkowych i interaktywnych,<br>- opowiada o poszczególnych funkcjach mediów,<br>- przedstawia rolę mediów społecznościowych w demokracji, | - przytacza argumenty na poparcie tezy, że wolność słowa i wolne media są fundamentem demokracji,<br>- charakteryzuje misję mediów publicznych,<br>- omawia przykłady pozytywnego i negatywnego wpływu mediów społecznościowych na demokrację,<br>- uzasadnia konieczność przestrzegania zasad etyki dziennikarskiej, | - ocenia, jak często na jego poglądy, decyzje i wybory mają wpływ media społecznościowe,<br>- przygotowuje w ciekawej i wyczerpującej formie prezentację na temat wybranej kampanii społecznej, dokonuje analizy zastosowanych w niej środków. |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | | masowego przekazu dla społeczeństwa,<br>- porównuje sposób przedstawienia jednego wydarzenia w artykułach z kilku źródeł i oddziela fakty od opinii,<br>- gromadzi materiały dotyczące wybranej kampanii społecznej,<br>- wskazuje funkcje mediów przejawiające się w stronach internetowych, które odwiedza,<br>- znajduje informacje na temat wyników wybranego badania opinii publicznej. | - podaje przykłady fake newsów i uzasadnia swój wybór,<br>- omawia zasady pracy i postępowania dziennikarzy,<br>- opisuje obszary tematyczne kampanii społecznych,<br>- sporządza notatkę z wybranego badania opinii publicznej. | - wyjaśnia rolę opinii i komentarzy w demokratycznych mediach,<br>- bada sposób ukazania jednego wydarzenia w artykułach z kilku źródeł, oddziela fakty od opinii i przedstawia wnioski,<br>- uzasadnia konieczność oddzielania faktów od opinii. | |
| **VI. Sprawy międzynarodowe** | | | | | |
| **1. Współpraca międzynarodowa** | - wyjaśnia, czym są polityka zagraniczna i współpraca międzynarodowa,<br>- rozwija skrót ONZ,<br>- przytacza przykłady inicjatyw ONZ,<br>- podaje pełną nazwę NATO,<br>- wymienia przykłady działań NATO, | - wskazuje przejawy realizacji przez państwo polityki zagranicznej,<br>- wymienia podstawowe zadania ambasadora i konsula,<br>- wylicza główne cele i działania ONZ,<br>- tłumaczy, czemu służą misje pokojowe ONZ,<br>- określa najważniejsze cele NATO, | - omawia znaczenie współpracy międzynarodowej dla pokoju na świecie,<br>- charakteryzuje rolę ambasadora i konsula w polityce zagranicznej,<br>- podaje czas i okoliczności powstania ONZ,<br>- określa, ilu członków liczy ONZ, | - określa rolę organizacji międzynarodowych na arenie światowej,<br>- wyjaśnia, jaką rolę odgrywa NATO w polityce obronnej państwa polskiego,<br>- omawia wybrane ugrupowania międzynarodowe, do których należy Polska, | - analizuje wyniki badań opinii publicznej, formułuje wnioski, określa przyczyny zaobserwowanych zjawisk, wyraża własną opinię na wskazany temat i uzasadnia odpowiedź,<br>- znajduje informacje o protestach przed ambasadami różnych |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | - odczytuje z mapy nazwy państw członkowskich NATO,<br>- odczytuje dane z wykresu prezentującego wyniki badań opinii publicznej. | - przytacza przykłady aktywności Polski w ONZ i NATO,<br>- odszukuje informacje o przypadku zastosowania weta w czasie obrad Rady Bezpieczeństwa ONZ,<br>- ocenia, czy ONZ odgrywa ważną rolę we współczesnym świecie, i uzasadnia swoje zdanie,<br>- znajduje wiadomości o trzech operacjach NATO przeprowadzonych po 2000 r. | - wymienia główne organy ONZ,<br>- opisuje genezę NATO,<br>- podaje nazwę głównego organu NATO,<br>- wskazuje na mapie państwa członkowskie NATO z uwzględnieniem kolejnych etapów powiększania się organizacji<br>- wylicza wybrane ugrupowania międzynarodowe, do których należy Polska. | - opracowuje notatkę o trzech operacjach NATO przeprowadzonych po 2000 r. z uwzględnieniem ich celów i uczestników. | krajów, omawia to zjawisko i przedstawia swoje zdanie na ten temat,<br>- ocenia, jaki wpływ ma prawo weta w Radzie Bezpieczeństwa ONZ na skuteczność działań tego organu,<br>- przygotowuje w ciekawej i wyczerpującej formie prezentację na temat najważniejszych działań Polski w strukturach ONZ i NATO. |
| **2.**<br>**Unia Europejska** | - podaje datę i miejsce utworzenia Unii Europejskiej,<br>- wylicza najważniejsze zadania UE,<br>- odpowiada, czym jest euro,<br>- odczytuje z mapy nazwy państw członkowskich UE. | - wymienia główne przyczyny integracji europejskiej,<br>- na podstawie mapy podaje nazwę państwa, które przystąpiło do UE później niż Polska,<br>- wylicza nazwy głównych organów Unii Europejskiej,<br>- odszukuje w Deklaracji Schumana potrzebne informacje,<br>- bierze udział w pracy zespołu rozważającego | - omawia główne etapy integracji europejskiej,<br>- opisuje okoliczności powstania Unii Europejskiej,<br>- wskazuje na mapie państwa członkowskie UE, uwzględniając kolejne etapy rozszerzania organizacji,<br>- wymienia podstawowe uprawnienia głównych | - wskazuje wady i zalety procesu integracji europejskiej,<br>- podaje nazwy trzech wspólnot europejskich,<br>- omawia uprawnienia głównych organów Unii Europejskiej,<br>- analizuje tekst Deklaracji Schumana i określa, jak zmieniła się sytuacja w Europie od czasów autora,<br>- aktywnie uczestniczy w pracy zespołu | - omawia główne zagadnienia i problemy funkcjonowania UE,<br>- aktywnie uczestniczy w pracy zespołu rozważającego dwie koncepcje rozwoju Unii Europejskiej, organizuje głosowanie i podsumowuje jego wyniki,<br>- przyjmuje rolę lidera w prowadzeniu projektu dotyczącego |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | | dwie koncepcje rozwoju Unii Europejskiej,<br>- uczestniczy w przygotowaniu projektu dotyczącego obchodów Dnia Europejskiego,<br>- gromadzi materiały dotyczące brexitu,<br>- bierze udział w dyskusji na temat skutków brexitu. | organów Unii Europejskiej,<br>- analizuje tekst Deklaracji Schumana,<br>- podaje praktyczne przykłady realizacji celów UE,<br>- analizuje materiały dotyczące brexitu. | rozważającego dwie koncepcje rozwoju Unii Europejskiej, przedstawia trafne argumenty, uzasadnia swoje stanowisko,<br>- aktywnie uczestniczy w dyskusji na temat brexitu i przytacza trafne argumenty. | obchodów Dnia Europejskiego. |
| **3.**<br>**Polska w Unii Europejskiej** | - podaje datę wejścia Polski do UE i określa sposób, w jaki Polacy podjęli decyzję,<br>- wskazuje główne korzyści, które wynikły dla Polski, jej obywateli i polskich firm z przystąpienia do UE,<br>- szuka informacji do broszury o sposobach wykorzystywania funduszy unijnych w swojej gminie lub swoim mieście. | - wylicza podstawowe prawa obywatela UE,<br>- wymienia cztery najważniejsze zasady europejskiego rynku wewnętrznego,<br>- przedstawia podstawowe korzyści związane z obecnością Polski w Unii Europejskiej dla pracowników i osób podróżujących,<br>- określa źródła funduszy unijnych i główne kierunki ich dysponowania,<br>- gromadzi informacje na temat inicjatyw polskiego rządu | - omawia przygotowania Polski do przystąpienia do UE,<br>- charakteryzuje poszczególne prawa obywatela UE,<br>- przedstawia znaczenie zasad europejskiego rynku wewnętrznego,<br>- tłumaczy, czym jest i jak działa strefa Schengen,<br>- wylicza cele, na które są w Polsce przeznaczane dotacje unijne,<br>- podaje przykłady wykorzystania przez Polskę funduszy unijnych, | - wskazuje koszty przynależności Polski do UE,<br>- przedstawia negatywne skutki swobodnego przepływu osób,<br>- omawia przeznaczenie poszczególnych rodzajów funduszy unijnych. | - ocenia proces integracji Polski z Unią Europejską,<br>- rozważa, jakie mogą być konsekwencje wychodzenia kolejnych krajów z UE,<br>- przygotowuje w ciekawej i wyczerpującej formie prezentację na temat inicjatyw unijnych skierowanych do młodych ludzi. |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | | zgłoszonych na forum Unii Europejskiej. | - redaguje broszurę o sposobach wykorzystywania funduszy unijnych w swojej gminie lub swoim mieście,<br>- sporządza notatkę na temat jednej z inicjatyw polskiego rządu zgłoszonych na forum Unii Europejskiej. | | |
| **4. Problemy współczesnego świata** | - wyjaśnia, czym jest globalizacja,<br>- przytacza przykłady globalizacji z codziennego życia,<br>- podaje przykłady pomocy dla krajów rozwijających się,<br>- tłumaczy, czym jest zjawisko ocieplania klimatu,<br>- podaje główne różnice między sytuacją w krajach Północy i Południa. | - wylicza główne skutki globalizacji,<br>- określa, z czego wynika podział na kraje rozwinięte i rozwijające się,<br>- wskazuje główny kierunek migracji,<br>- wylicza główne zagrożenia i wyzwania XXI w.,<br>- bierze udział w dyskusji o wyzwaniach związanych z migracją,<br>- opracowuje notatkę o wybranej polskiej organizacji pozarządowej, która pomaga mieszkańcom państw rozwijających się, | - charakteryzuje zjawiska globalizacji i amerykanizacji kultury,<br>- tłumaczy, czym jest konsumpcjonizm,<br>- tłumaczy, na czym polegają pomoc rozwojowa i pomoc humanitarna,<br>- charakteryzuje zmiany klimatu i określa ich skutki. | - omawia pozytywne i negatywne skutki globalizacji w różnych dziedzinach,<br>- przedstawia sytuację krajów rozwiniętych i rozwijających się,<br>- uzasadnia konieczność udzielania pomocy humanitarnej,<br>- wyjaśnia, czym jest grupa G7,<br>- omawia problemy związane z migracją,<br>- omawia główne zagrożenia i wyzwania XXI w. | - proponuje, w jaki sposób młodzi ludzie mogą dbać o środowisko,<br>- wyjaśnia, czym jest Młodzieżowy Strajk Klimatyczny,<br>- przedstawia sylwetkę Grety Thunberg,<br>- aktywnie uczestniczy w dyskusji o wyzwaniach związanych z migracją, przytacza trafne argumenty, proponuje sposoby rozwiązania problemu,<br>- znajduje informacje o inicjatywach na rzecz osób potrzebujących z krajów Południa, w które mogą się |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | | - przygotowuje plakat przestrzegający przed skutkami zmian klimatu,<br>- uczestniczy w pracach nad prezentacją na temat najbiedniejszych państw świata,<br>- bierze udział w dyskusji dotyczącej wpływu światowych problemów na niego i jego rówieśników. | | | zaangażować młodzi ludzie,<br>- opracowuje reportaż dotyczący zmian klimatu,<br>- przygotowuje w ciekawej i wyczerpującej formie prezentację na temat najbiedniejszych państw świata,<br>- aktywnie uczestniczy w dyskusji na temat wpływu światowych problemów na niego i jego rówieśników oraz przytacza trafne argumenty. |
| **5.**<br>**Konflikty zbrojne na świecie** | - podaje główne przyczyny konfliktów zbrojnych,<br>- wyjaśnia, czym jest ludobójstwo,<br>- przytacza przykłady działań terrorystycznych,<br>- odczytuje z mapy informacje o wybranych współczesnych konfliktach na świecie,<br>- odczytuje wyniki badań opinii publicznej | - tłumaczy, na czym polega terroryzm,<br>- wymienia skutki terroryzmu,<br>- określa skutki konfliktów,<br>- odszukuje informacje na temat cyberterroryzmu,<br>- znajduje w internecie wiadomości o zbrodniach ludobójstwa popełnionych w XX w., | - omawia przyczyny i rodzaje konfliktów,<br>- przedstawia źródła i rodzaje terroryzmu,<br>- na podstawie mapy charakteryzuje wybrane współczesne konflikty na świecie,<br>- analizuje wyniki badań opinii publicznej dotyczących zagrożenia terroryzmem w Polsce i ocenia, jak poglądy Polaków na ten | - wyjaśnia, dlaczego walka ze współczesnym terroryzmem jest trudna,<br>- redaguje notatkę na temat zamachów terrorystycznych przeprowadzonych w Europie w XXI w.<br>- aktywnie uczestniczy w pracy zespołu mającej na celu zaproponowanie sposobu zakończenia jednego ze | - opowiada o zamachu na World Trade Center,<br>- przygotowuje prezentację dotyczącą konfliktu na Ukrainie,<br>- aktywnie uczestniczy w pracy zespołu mającej na celu zaproponowanie sposobu zakończenia jednego ze współczesnych konfliktów zbrojnych, podaje konkretne propozycje |

| | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| | dotyczących zagrożenia terroryzmem w Polsce. | - bierze udział w pracy zespołu mającej na celu zaproponowanie sposobu zakończenia jednego ze współczesnych konfliktów zbrojnych. | problem kształtują się obecnie,<br>- omawia zagrożenia wynikające z cyberterroryzmu dla współczesnych państw i społeczeństw,<br>- aktywnie uczestniczy w pracy zespołu mającej na celu zaproponowanie sposobu zakończenia jednego ze współczesnych konfliktów zbrojnych. | współczesnych konfliktów zbrojnych, przedstawia trafne argumenty. | i przedstawia trafne argumenty. |